

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศชาติจะพัฒนาไปได้ด้วยดีทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง และการเมือง นั้น ท้องอาศัยกำลังคน (manpower) เป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะคนในชาติเป็นพลังอันสำคัญที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ขึ้นในสังคม ทั้งในทางบั้นตอนสังคม และสร้างเสริมสังคม ในแง่ของการสร้างเสริม อาจกล่าวได้ว่าประชากรที่มีคุณภาพเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศ ฃรงศ์ สีนสวัสดิ์ (2521 : 169) กล่าวไว้ว่าในการพัฒนาประเทศแม้มีวิธีการที่ดี และวิธีการนั้น ๆ ประเทศอื่นใช้ได้ก็เพียงใด ถ้าเราจะไปลอกแบบเขามาใช้แต่คุณภาพของคนของเราไม่ดีพอ เราก็จะใช้วิธีที่คนอื่นเขาใช้ได้ก็มาแล้วไม่ได้ผล ตัวอย่างเช่น ระบบสหกรณ์ซึ่งหลักการนั้นก็แก่นำมาใช้แล้วไม่ค่อยได้ผลหรือการปกครองระบอบประชาธิปไตยซึ่งหลักการนั้นก็ แท่นหลาย ๆ ประเทศใช้แล้วกลับทำให้บ้านเมืองลุกเป็นไฟ คนชาติเดียวกันฆ่าฟันกันเองได้ นั่นก็คือถ้าทรัพยากรของชาติคือประชากรไม่มีคุณภาพแล้ว การพัฒนาประเทศไม่อาจเจริญก้าวหน้าไปได้เท่าที่ควร เนื่องจากชาคู้มีความสามารถช่วยกันพัฒนาบ้านเมือง ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพของประชากรให้มีความเจริญก้าวหน้าตามศักยภาพของแต่ละคน จะเป็นพลังที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง

ควงเคื่อน พันจุนนาวิน และ เพ็ญแฉ ประจันปัจจนึก (2520 : 2) กล่าวว่าการพัฒนาคุณภาพของประชากรนั้น จะต้องปลูกฝังความเป็นพลเมืองดีให้เกิดในประชากรเป็นส่วนใหญ่ ลักษณะความเป็นพลเมืองดีได้แก่ การเป็นผู้มีจริยธรรมสูง นั่นคือ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีระเบียบวินัย มีความเชื่อเพื่อเชื่อแต่ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว เป็นต้น เมื่อประชากรมีความเป็นพลเมืองดีแล้วการปลูกฝังลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศจึงจะได้ผลเต็มที่ ทั้งนี้เพราะลักษณะของพลเมืองดีนั้นย่อมครอบคลุมถึงบุคลิกภาพ อุปนิสัย และค่านิยมที่ดีต่าง ๆ ของบุคคล ซึ่งมีผล

ต่อการพัฒนาในด้านอื่น ๆ อันเป็นลักษณะที่จะเอื้อต่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศนั้นมีมากมาย เช่น การเป็นผู้มีความต้องการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีความต้องการที่จะประสบความสำเร็จในการทำงานด้วยความมานะพยายามในทางที่ถูกต้อง มีความคิดสร้างสรรค์ มีความรู้ความสามารถในงานที่ทำ มีลักษณะความเป็นผู้นำ และมีความเป็นประชาธิปไตย เป็นต้น

การที่จะพัฒนาประชากรให้เป็นพลเมืองดีนั้น ต้องมีการอบรมปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดีตั้งแต่วัยเด็ก นั่นคือทำให้การศึกษาอบรมที่ถูกต้อง และเป็นพื้นฐานซึ่งสามารถนำไปพัฒนาตนเองให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ และมีบุคลิกภาพที่เหมาะสมสอดคล้องกับสังคมประชาธิปไตย อันเป็นจุดกำลังในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าตามจุดหมายที่ตั้งเอาไว้ ฉะนั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจึงกล่าวถึงการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ดังเช่น แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะที่ 5 (พุทธศักราช 2525 - 2529) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการพัฒนาการศึกษาว่า จะเร่งพัฒนาการศึกษาทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยมุ่งให้การศึกษาเป็นการเสริมสร้างบุคคลให้มีความรู้ ความคิด และความสามารถในการประกอบอาชีพ มีจริยธรรม คุณธรรม ตลอดจนมีพลานามัยสมบูรณ์ รักและขำรงศิลปวัฒนธรรมและความเป็นไทยไว้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ม.ป.ป. : 21) และเมื่อพิจารณานโยบายจากแผนการศึกษาแห่งชาติทุกฉบับ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จะพบว่าต่างก็แสดงเจตนารมณ์ของรัฐที่มุ่งจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมให้คนในชาติเป็นพลเมืองดีทั้งสิ้น เพียงแต่กล่าวที่มุ่งบอกถึงความเป็นพลเมืองดีนั้นแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความมุ่งหวังและสภาพแวดล้อมของรัฐบาลในสมัยนั้น ๆ

สำหรับความเป็นพลเมืองดีในแผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2520 ฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งสรุปจากความมุ่งหมายที่ปรากฏในหมวดที่ 1 ทั้ง 9 ข้อ หมายถึงการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตและทำประโยชน์แก่สังคม โดยเน้นการศึกษาเพื่อสร้างเสริมความอยู่รอดปลอดภัย ความมั่นคง และความผาสุกร่วมกันในสังคมไทย เป็นประการสำคัญ (กระทรวงศึกษาธิการ ม.ป.ช. : 4-5)

จากความมุ่งหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติที่มุ่งให้การศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองให้มีคุณภาพ เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าการศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่ง ในการพัฒนา

คนให้เป็นพลเมืองที่ดีตามที่ชาติต้องการ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้นโยบายการจัดการศึกษาจะเน้นการสร้างเสริมความเป็นพลเมืองดีของคนในชาติ และประชากรส่วนใหญ่ต่างก็ได้รับการศึกษากันแทบถ้วนหน้า อย่างน้อยก็ได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษา แต่ปรากฏว่าในปัจจุบันนี้ยังมีปัญหาที่ซับซ้อนถึงความบกพร่องในลักษณะความเป็นพลเมืองดีของคนในชาติอยู่มาก ซึ่งจะพบได้จากข่าวหนังสือพิมพ์รายวันที่เสนอข่าวอาชญากรรม อุบัติเหตุบนท้องถนน ความประพฤตินักเรียน เยาวชน ที่เป็นไปในทางเสื่อมเสีย เช่น มั่วสุมการพนัน มั่วสุมเกี่ยวกับสังคมค่านิยมเพศสัมพันธ์ เสพสิ่งเสพติดให้โทษ ฯลฯ

ข้อมูลที่แสดงถึงความบกพร่องด้านความประพฤติที่ขัดกับหลักศีลธรรมของคนในชาติ จะเห็นได้จากสถิติคดีอาญาที่วราชอาณาจักร ซึ่งกรมตำรวจได้รวบรวมไว้ เป็นสถิติในปีพุทธศักราช 2525 ปรากฏว่าเกิดคดีอาญาทั่วไปถึง 549,607 คดี เป็นคดีที่เกี่ยวกับการทำร้ายร่างกายและฆ่าคนตายถึง 26,494 คดี คดีเป็นร้อยละ 4.82 ของคดีทั้งหมด คดีเกี่ยวกับความผิดทางเพศมี 21,207 คดี คดีเป็นร้อยละ 3.85 คดีที่เกี่ยวกับการละเมิดทรัพย์สิน 47,053 คดี หรือร้อยละ 8.56 และคดีที่เกี่ยวกับสิ่งเสพติดให้โทษมีถึง 25,725 คดี หรือร้อยละ 4.6 (กรมตำรวจ, กองวิจัยและวางแผน, บัญชีสถิติ) จากข้อมูลดังกล่าวอาจกล่าวได้ว่าในจำนวนพลเมืองทุก ๆ 100 คน จะมีผู้กระทำความผิดทางอาญา 1 คน ซึ่งนับเป็นปัญหาที่น่าวิตก

ถ้ามองปัญหาที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบ และความมีระเบียบวินัยของคนในชาติ จะเห็นได้จากสถิติอุบัติเหตุทางจราจรที่กองตำรวจจราจรได้รวบรวมไว้ ซึ่งเป็นสถิติที่เกิดขึ้นเฉพาะในกรุงเทพมหานคร พบว่ามีผู้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุการจราจรสูงมาก ในรอบปีพุทธศักราช 2525 ปรากฏว่ามีอุบัติเหตุเกิดขึ้นถึง 13,160 ราย มีผู้เสียชีวิต 600 คน บาดเจ็บ 4,698 คน ทรัพย์สินเสียหายถึง 28,633,740 บาท ความสูญเสียดังกล่าวมีสาเหตุมาจากการไร้มารยาท และไม่เคารพกฎหมายของผู้ใช้รถใช้ถนน (กองตำรวจจราจร, แผนกสถิติและวิจัย, 2525)

จากงานวิจัยของวัลลภ พุ่มพวง เรื่อง "ความคิดเห็นของคนไทยเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี" เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของคนไทยในจังหวัดมหาสารคาม อายุระหว่าง 20-21 ปี ซึ่งจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และไม่ได้ศึกษาคือ ผลการวิจัยปรากฏว่าคนไทยในกลุ่มตัวอย่างส่วนมากมีความคิดเห็นไม่ถูกต้องในเรื่องค่านิยมและ

คำสอนในศาสนา ความรับผิดชอบในหน้าที่พลเมืองดี และเรื่องความเข้าใจในระบบ
ประชาธิปไตย (วัลลภ พุ่มพวง 2513)

ที่กล่าวมานี้ แสดงถึงระดับที่ไม่พึงประสงค์ของมาตรฐานความประพฤติทาง
ศีลธรรมของคนไทยจำนวนหนึ่ง โดยเฉพาะการขาดความรับผิดชอบ และความไม่มีระเบียบ
วินัยของคนในชาติ ตลอดจนความไม่รู้ ไม่เข้าใจในหน้าที่พลเมืองดี อันเป็นสภาพปัญหาที่
เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งพลเอกสิทธิ จิตรโรจน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในปัจจุบัน
ได้กล่าวว่ามีสาเหตุมาจากความขาดแคลนในด้านจริยธรรม คุณธรรม และวัฒนธรรม ซึ่ง
จำเป็นต้องปลูกฝังค่านิยมที่พึงงามให้แก่คนไทยทุกรูปแบบ ด้วยความร่วมมือของทุกฝ่าย
โดยเฉพาะด้านการศึกษา (สิทธิ จิตรโรจน์ 2526 : 4-15)

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งไม่ตอบสนองความมุ่งหมายของการศึกษาระดับชาติ
จึงน่าจะได้มีการศึกษาองค์ประกอบต่าง ๆ ของการจัดการศึกษา เพื่อจะได้ทราบข้อเท็จ
จริง ทั้งในด้านที่ควรแก้ไขปรับปรุง และด้านที่จะส่งเสริมลักษณะความเป็นพลเมืองดี
และองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งที่จะต้องนำมาพิจารณาอีกคือ "หลักสูตร" ทั้งนี้เนื่อง
จากหลักสูตรเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งของการจัดการศึกษา เพราะหลักสูตรเป็นข้อกำหนด
และแนวทางในการให้วิชาความรู้ การถ่ายทอดวัฒนธรรม การปลูกฝังเจตคติและค่านิยม
การสร้างคุณเจริญเติบโต และความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ หรืออีกนัยหนึ่ง
ก็คือแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนในทุกด้าน

ในการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรตามหลักการพัฒนาหลักสูตร ที่นักพัฒนา
หลักสูตรหลายท่านได้กล่าวไว้ นั้น จะต้องสอดคล้องกับนโยบายหรือจุดมุ่งหมายของการศึกษา
ในระดับชาติ ดังนั้นในเมื่อนโยบายของแผนการศึกษาแห่งชาติมุ่งที่จะพัฒนาคนในชาติให้
มีลักษณะความเป็นพลเมืองดี จุดมุ่งหมายของหลักสูตรแต่ละฉบับก็มุ่งปลูกฝังความเป็น
พลเมืองดีให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนด้วยกันทั้งสิ้น ดังเช่น หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2503
มุ่งให้ผู้เรียนมีความเจริญแห่งตน มีประสิทธิภาพในทางเศรษฐกิจ มีมนุษยสัมพันธ์ และมี
ความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมืองดี จุดมุ่งหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช
2521 ก็มุ่งให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติที่พึงการเน้น มีความรู้และทักษะในการดำรงชีวิต มีชีวิต
ที่สงบสุข และเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนและชาติ จากเจตนารมณ์ของหลักสูตรทั้งสองฉบับ
ย่อมแสดงให้เห็นความพยายามที่จะให้การศึกษายเป็นมาตรการหลักอย่างหนึ่งในการฝึกฝน

เขาวชนให้เป็นพลเมืองดีของชาติ แต่เท่าที่ผ่านผลผลิตของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันว่าหลายอย่างมีส่วนรับเอาแนวความคิดจาก ค่างชาติมาใช้ สิปปนนท์ เกตุทัต (2525 : 19) กล่าวว่า จากการศึกษาประวัติ การศึกษาของไทยในอดีตจนถึงปัจจุบันพบว่าการศึกษาของไทยมีการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงอยู่เสมอ เพื่อที่จะพัฒนาสังคมให้ทัดเทียมกับความทันสมัยในยุโรป จึงดูเหมือนว่าเราลอกเลียนรูปแบบการศึกษาของตะวันตกซึ่งมีปรัชญาชีวิตและสังคมแตกต่างไปจากชีวิตและสังคมไทย และเอกวิทย์ ฃ ถलग (2517 : 368) กล่าวว่าทุกครั้งที่เราจัดหลักสูตร เราได้พยายามรับเอาวิทยาการและเทคโนโลยีของโลกตะวันตกเข้ามาสู่ลักษณะของเราเสมอ หลักสูตรของเราจึงเป็นหลักสูตรที่ไม่เหมาะสมกับพื้นฐานของเราและดูจะขาดเอกลักษณ์ของเราอยู่ไม่น้อย

เมื่อผลการจัดการศึกษาไม่ได้ผลตามที่คาดหวังไว้ ซึ่งสื่อให้เห็นจุดบกพร่องบางส่วน เช่น ความประพฤติกของเขาวชนที่เลียนแบบวัฒนธรรมตะวันตก การละเลยข้อปฏิบัติค่านิยมธรรมเนียมจรรยาที่คิงาม ที่ควรประพฤติปฏิบัติ เป็นการชัคต่อการฝีกอบรมความ เป็นพลเมืองดีตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร คณะอนุกรรมการวิเคราะห์หลักสูตรประถมศึกษา ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่ รก. 275/254 ได้วิเคราะห์หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 ปรากฏว่า มีบางส่วนที่แสดงให้เห็นจุดบกพร่องของหลักสูตร ซึ่งมีผล กระทบต่อการปลูกฝังความเป็นพลเมืองดี เช่น ผลการวิเคราะห์วิชาสังคมศึกษา พบว่า ในความมุ่งหมายของสังคมศึกษา ได้กำหนดค่านิยมและแบบอย่างพฤติกรรมที่พึง ประสงค์ไว้มากมายหลายประการ แต่เนื้อหาที่จัดให้เรียนส่วนใหญ่ มุ่งความรู้ข้อเท็จจริงมากกว่าอย่างอื่น การจัดกิจกรรม แบบอย่างการกระทำ และสิ่งแวดล้อม ในโรงเรียนเพื่อส่งเสริมให้เกิดค่านิยม พฤติกรรมที่พึงประสงค์ มิได้กำหนดแนวไว้ เลย (กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ 2517 : 25)

จากข้อมูลดังกล่าวมาในเบื้องต้น แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นที่ควรจะมีการศึกษา หลักสูตรว่ายังมีส่วนใดบ้างที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการปลูกฝังความเป็นพลเมืองดี ซึ่งน่าจะต้อง มีการศึกษาอย่างกว้างขวางในองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหา ของหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้ เป็นต้น

เนื่องจากเนื้อหา และหรือประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียนเป็นองค์ประกอบหนึ่งใน หลักสูตร ที่สัมพันธ์และสอดคล้องกับองค์ประกอบอื่นของหลักสูตร เนื้อหาจึงมีส่วนสำคัญ ที่จะระบุรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อสนองจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจ

ที่จะศึกษาว่าหลักสูตรประถมศึกษาที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ มีเรื่องใดบ้างที่ส่งเสริมให้พัฒนาการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมืองดีในเรื่องใด และมากน้อยเพียงใด ซึ่งเป็น การมุ่งศึกษาเนื้อหาในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ทุกกลุ่มประสบการณ์ของ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ผลจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะเป็นข้อคิดและแนวทางในการ พัฒนาหลักสูตรในโอกาสต่อไป อนึ่ง การวิจัยนี้สอดคล้องกับโครงการพัฒนาหลักสูตรเพื่อ ความเป็นพลเมืองดี (Curriculum Development for Citizenship Education) ของภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งมีคณะผู้ร่วม วิจัยเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีในหลักสูตร ทั้งหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ว่าเนื้อหาหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1-2 กล่าวถึงลักษณะความเป็นพลเมืองดีอย่างไร และมากน้อยเพียงใด

ขอบเขตของการวิจัย

วิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในเอกสารหลักสูตร ดังนี้

1. หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ทุกกลุ่มประสบการณ์ อันได้แก่
 - 1.1 กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้
 - 1.2 กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต
 - 1.3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย
 - 1.4 กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ
2. คู่มือการสอนหรือแผนการสอนกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ในชั้นประถมศึกษา ปีที่ 1 และ 2 ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ อันได้แก่
 - 2.1 คู่มือการสอนภาษาไทย
 - 2.2 คู่มือการสอนคณิตศาสตร์

- 2.3 แผนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต
- 2.4 แผนการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย
- 2.5 แผนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะ
 คำนการพัฒนาลัทธิสูตร ที่จะทราบข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างพลเมืองที่ดีที่มีคุณภาพตามที่
 สังคมต้องการ และเป็นแนวทางในการพัฒนาลัทธิสูตรให้เอื้อต่อการปลูกฝังนักเรียนให้มี
 ลักษณะความเป็นพลเมืองดีของชาติเพิ่มมากขึ้น

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

เนื่องจากคำบางคำที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ อาจมีความแตกต่างไปจากคำที่ใช้กัน
 โดยทั่วไป ผู้วิจัยจึงขอให้ความหมายของคำบางคำที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

เนื้อหาหลักสูตร หมายถึง รายละเอียดที่ปรากฏอยู่ในส่วนของเนื้อหาซึ่งเป็น
 สาระ และประสบการณ์ อันจะนำไปสู่จุดหมายปลายทางของการเรียนการสอน

เอกสารประกอบหลักสูตร หมายถึง เอกสารที่ให้รายละเอียดหรือคำอธิบาย
 ขยายความ เรื่องสำคัญเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรได้ศึกษา และใช้เป็นแนว
 ทางพิจารณาว่าเน้นการใช้หลักสูตร สำหรับเอกสารประกอบหลักสูตรประถมศึกษา
 พุทธศักราช 2521 ได้แก่ แผนการสอน และคู่มือครูกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ

คู่มือครู หรือแผนการสอน หมายถึง เอกสารที่ให้รายละเอียดในการเรียน
 การสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2
 ซึ่งบอกรายละเอียดเกี่ยวกับความคิดรวบยอด วัตถุประสงค์ คุณสมบัติที่ต้องการเน้น
 เนื้อหากิจกรรม สื่อการเรียน วิธีวัดผล และจำนวนคาบเวลาที่สอน ของแต่ละกลุ่ม
 ประสบการณ์

การวิเคราะห์ หมายถึง การพิจารณาข้อความในแต่ละเนื้อหา เพื่อจะทำให้
 ทราบว่า หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2

มีเนื้อหาที่กล่าวถึงลักษณะความเป็นพลเมืองดีในสังคมไทยอย่างไร และมีมากน้อยเพียงใด

ลักษณะความเป็นพลเมืองดี หมายถึง ลักษณะที่ประชาชนพึงมี และปฏิบัติต่อตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ รวมถึงสถาบันทางสังคม ซึ่งสอดคล้องตามเกณฑ์ของความเป็นพลเมืองดีที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมจากเอกสาร หนังสือ และงานวิจัย โดยผ่านการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว ซึ่งประกอบด้วยลักษณะความเป็นพลเมืองดี 36 ลักษณะ ดังนี้

มีความรับผิดชอบ หมายถึง ลักษณะนิสัย เจตคติของบุคคล ซึ่งเป็นเครื่องผลักดันให้ปฏิบัติตามระเบียบ และปฏิบัติได้เหมาะสมกับฐานะทางสังคม ทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จเรียบร้อย หันตามกำหนดโดยไม่คงมีการบังคับ ควบคุมจากผู้อื่น รวมทั้งแก้ไขงานที่ทำผิดพลาดได้ถูกต้อง

มีความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม และตรงต่อความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมา ทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเองและผู้อื่น

รักษาระเบียบวินัย หมายถึง การมีความสามารถบังคับตนเองให้ปฏิบัติให้ถูกต้อง เหตุะ ยอมรับที่จะปฏิบัติตามความเงื่อนโซ่ กติกา ข้อตกลง ที่สังคมกำหนดขึ้น ด้วยความจริงจัง โดยไม่คงมีผู้ควบคุมหรือลงโทษ

มีสติสัมปชัญญะ หมายถึง การรู้จักระลึกได้ว่าตนเป็นใคร กำลังทำอะไร อย่างไร ไม่ประมาท มีความรอบคอบ รู้จักประมาณตน รู้จักยับยั้งชั่งใจ รู้จักไตร่ตรองหาเหตุผลในความเป็นไปได้หรือไม่ได้

มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการประพฤตินิด ๆ หมายถึง มีความยับยั้งชั่งใจ ไม่ประพฤติปฏิบัติสิ่งที่ผิด

มีความขยันหมั่นเพียร หมายถึง ความพยายามในการปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างสม่ำเสมอโดยไม่ทอดทิ้ง เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วง

ประหยัค หมายถึง การใช้ปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างพอเหมาะพอควร และระมัดระวัง เพื่อให้ได้ประโยชน์มากที่สุด รวมทั้งการรู้จักดูแลรักษาซ่อมแซมสิ่งของทั้งของตนเองและของส่วนรวม รู้จักยับยั้งความต้องการให้อยู่ในขอบเขต

ที่พอเหมาะพอควร

มีน้ำใจเป็นนักกีฬา หมายถึง การมีจิตใจรู้จักการแพ้ชนะ และให้อภัยซึ่งกันและกัน ไม่เอาเปรียบผู้อื่น

มีความกล้าหาญและอดทน หมายถึง ความมีจิตใจเข้มแข็ง เค็ดขาด ไม่หวาดหวั่นต่อความลำบาก และอันตรายใด ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น มีจิตใจมั่นคงเพื่อเผชิญหน้ากับอันตราย มีความกล้าทางจริยธรรม กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้องและมีเหตุผล ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

ใฝ่หาความรู้ความจริง หมายถึง การชวนชววยหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ใฝ่หาความรู้ความจริงโดยการใช้กระบวนการศึกษาอย่างมีระบบ

มีค่านิยมที่ถูกต้อง หมายถึง มีสิ่งที่โน้มนำจิตใจให้กระทำหรือไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งผลจากการกระทำหรือไม่กระทำนั้น ชอบด้วยคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและกฎเกณฑ์ของสังคม

ประกอบอาชีพที่สุจริต หมายถึง เลือกทำงานเพื่อเลี้ยงชีวิตที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของตนเอง และงานที่ทํานั้นต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย ประเพณี และศีลธรรม

มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หมายถึง การชอบสำรวจคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ชอบแสวงหาประสบการณ์ใหม่ ๆ ชอบทำสิ่งที่ยากและท้าทายความสามารถ มีความฉับไวในความคิด มีความคิดยืดหยุ่น มีความคิดไม่ซ้ำแบบ และมีความเป็นตัวของตัวเอง กล้าแสดงออกอย่างอิสระ

กระตือรือร้นและมุ่งอนาคต หมายถึง ลักษณะของบุคคลที่มีแรงกระตุ้นผลักดันให้ปรารถนาจะทำทุกสิ่งทุกอย่างให้ไ้ผลดีที่สุด โดยไม่ให้เกิดผลเสียต่อส่วนรวม มองการณ์ไกลในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อความสำเร็จที่วางแนวทางไว้ในอนาคต

ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ หมายถึง การรู้จักค่าของเวลา พยายามที่จะทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ โดยไม่ปล่อยเวลาให้ล่วงเลยไป

วางแผนในการทำงาน หมายถึง การกำหนดขอบเขต รูปแบบของงานอย่างรอบคอบ พร้อมกับปฏิบัติงานให้สำเร็จเรียบร้อยทันตามกำหนดเวลา เพื่อให้เกิด

ประสิทธิภาพในการทำงาน

มีสุขภาพจิตดี หมายถึง การที่บุคคลรู้จักตนเองเป็นอย่างดี ยอมรับข้อบกพร่องที่ตนมี มีความภูมิใจในข้อดีของตน มีอารมณ์แจ่มใส มีจิตใจที่มั่นคง หนักแน่น หนักแน่น และความกังวลและความตึงเครียดต่าง ๆ มองโลกในแง่ดี สามารถที่จะปรับตนให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งสามารถที่จะดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขจากสิ่งแวดล้อมของตนเองได้

รักษาความสะอาด หมายถึง การรักษาความสะอาดของร่างกาย เครื่องแต่งกาย และสิ่งแวดล้อม ให้มีความสะอาดอยู่เสมอ

พึ่งตนเอง หมายถึง การกระทำคนไม่ให้เป็นที่เดือดร้อนแก่ผู้อื่น และช่วยเหลือตนเองได้ ไม่คอยแต่จะรอรับความช่วยเหลือจากผู้อื่น

มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย หมายถึง การปฏิบัติตามหลักประชาธิปไตย รู้จักใช้สิทธิ และปฏิบัติตามหน้าที่ของตน เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ยอมรับฟังความคิดเห็นที่ถูกต้อง ซึ่งตัดสินด้วยความเห็นของคนส่วนใหญ่

มีความสามัคคี หมายถึง การแสดงออกซึ่งความสามารถในการทำงานเป็นกลุ่ม มีการร่วมแรงร่วมใจและร่วมมือกันแก้ปัญหา เพื่อปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี มีประสิทธิภาพ

มีความเสียสละและเห็นแก่ส่วนรวม หมายถึง การให้ปันแก่คนที่ควรให้ ทำหน้าที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและส่วนรวม เพื่อให้สังคมเจริญก้าวหน้า โดยไม่หวังผลตอบแทน

มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ หมายถึง การกระทำที่แสดงถึงไมตรีจิต โอบอ้อมอารีและแบ่งปัน เพื่อให้ผู้อื่นได้รับความสะดวก มีความสุข และมีความพอใจ

มีความเมตตากรุณา หมายถึง การมีความรักใคร่ปรารถนาจะให้ผู้อื่นเป็นสุข และสงสารคิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ โดยอยู่บนพื้นฐานของการช่วยเหลือ เพื่อให้เขาช่วยตนเองได้ในอนาคต

มีความกตัญญูกตเวที หมายถึง ความสำนึกในบุญคุณ ประโยชน์หรือความดีของผู้อื่นที่มีต่อตนเองและสังคม และการกระทำหน้าที่ที่เป็นประโยชน์ตอบแทนต่อคนอื่น

และสิ่งอื่นที่มีคุณคุณ

เป็นสุภาพชน หมายถึง การรู้จักกาละเทศะ แสดงกริยาต่อผู้อื่นด้วยความสุภาพอ่อนน้อม ถ่อมตน มีมารยาท และมีความเป็นมิตรกับคนทั่วไป

มีความยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรง มีเหตุผล และปราศจากอคติ

ความมีเหตุผล หมายถึง ความสามารถในการใช้ปัญญา ในการประพฤติปฏิบัติ รู้จักใคร่ครวญ พิสูจน์ให้เห็นประจักษ์ ไม่หลงงมงาย มีความยับยั้งชั่งใจ โดยไม่ผูกพันกับอารมณ์ และความยึดมั่นของตนเองที่มีอยู่เดิม ซึ่งอาจผิดได้

ยอมรับการเปลี่ยนแปลงและรู้จักปรับตัว หมายถึง การยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความเป็นจริงโดยไม่วิตกกังวล พร้อมทั้งจะปรับตัวและรับสถานการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้น โดยการใช้ความคิด และเหตุผลที่ถูกต้อง

มีมนุษยสัมพันธ์ หมายถึง การมีอัธยาศัยดี เข้าใจ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น วางทคติ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

ต่อต้านและไม่ลองสิ่งเสพติด หมายถึง การมีความสำนึกที่จะปฏิเสธ หรือไม่ยอมรับในสิ่งเสพติดทุกชนิด และพยายามที่จะชักชวน แนะนำให้ผู้อื่นมีความสำนึกนั้นด้วย

รู้จักใช้และสงวนรักษาสาธารณสมบัติ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม หมายถึง การปฏิบัติตลอดจนแนะนำชักชวนผู้อื่น ให้ปฏิบัติต่อสิ่งที่เป็นของส่วนรวม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม โดยการใช้อย่างประหยัด ทะนุถนอม และบำรุงรักษาเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

เป็นผู้ลืคและผู้บริโภคที่ดี หมายถึง การมีความสามารถที่จะเป็นผู้ลืคและผู้บริโภค โดยคำนึงถึงความประหยัด คุ่มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในส่วนตัวและส่วนรวม

ตระหนัก สนใจ และมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การมีความกระตือรือร้นที่จะศึกษา และพยายามเข้าไปมีบทบาท หรือเข้าไปมีส่วนร่วม เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมือง เพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ

มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ หมายถึง การมีความสำนึกอันถึงงาม ที่จะช่วยส่งเสริมความเจริญของประเทศชาติ ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของศาสนาด้วยความเลื่อมใส เป็นศาสนิกชนที่ดี เทอคุณพระเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์

มีความภูมิใจในความเป็นไทย หมายถึง การตระหนักถึงความเป็นไทย โดยการอนุรักษ์ และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย นิยมสิ่งที่ผลิตหรือสร้างโดยคนไทย พร้อมทั้งจะแสดงออก และเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย มีความเสียสละ และอุทิศตนเพื่อประเทศชาติ

วิธีดำเนินการวิจัย

แหล่งข้อมูล เป็นเอกสารหลักสูตรที่ใช้ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 อันได้แก่ หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราชการ 2521 คู่มือครูและแผนการสอน ทุกกลุ่มประสบการณ์ ซึ่งกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้จัดทำ เป็นจำนวนทั้งสิ้น 11 เล่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยและกลุ่มได้สร้างขึ้น มีดังนี้

1. เครื่องมือพิจารณาลักษณะความเป็นพลเมืองดี จะประกอบด้วย ลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่กลุ่มผู้วิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับลักษณะความเป็นพลเมืองดีได้ช่วยกันรวบรวมโดยผ่านการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านสังคม และอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วจำนวน 36 ลักษณะ ซึ่งมีรายละเอียดความหมายของแต่ละลักษณะแจ้งในภาคผนวก

2. ตารางวิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตร ซึ่งจะลงรายการให้ทราบว่า เป็นเนื้อหาในส่วนใดของเอกสาร เนื้อหานั้นบ่งบอกลักษณะความเป็นพลเมืองดีข้อใดบ้าง และเนื้อหาที่บ่งบอกลักษณะความเป็นพลเมืองดีดังกล่าวเป็นเนื้อหาสาระประเภทใด ลักษณะความเป็นพลเมืองดีนั้นเป็นลักษณะที่บุคคลพึงมีต่อใคร

การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้ตารางวิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตร เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์เนื้อหา โดยผู้วิจัยเป็นผู้วิเคราะห์ด้วยตนเองภายใต้คำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักสูตร จำนวน 8-10 คน ซึ่งมีแนวทางในการวิเคราะห์เนื้อหาดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ครั้งนี้ จะวิเคราะห์เนื้อหาในเอกสารหลักสูตรดังนี้

1.1 ในเอกสารหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 จะวิเคราะห์ในช่องที่บอกว่าเป็นเนื้อหาของระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ทุกกลุ่มประสบการณ์ และถ้าหากส่วนที่เป็นเนื้อหาบอกเพียงชื่อหัวข้อเรื่อง หรือเขียนสั้นเกินไปจนตีความไม่ได้ ก็จะพิจารณาในช่องความคิดรวบยอด ประกอบการพิจารณาด้วย

1.2 ในเอกสารหลักสูตรที่กำหนดไว้เป็นเนื้อหา รวมทั้งใช้ร่วมกันทุกระดับ คือระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6 เช่น จริยศึกษา คนครี-นาฏศิลป์ และกิจกรรมสร้างนิสัย จะทำการวิเคราะห์เนื้อหาทั้งหมด

1.3 ในคู่มือครูและแผนการสอน จะวิเคราะห์ในส่วนที่บอกว่าเป็นเนื้อหา และถ้าหากในส่วนที่เป็นเนื้อหานั้นบอกเพียงชื่อหัวข้อเรื่อง หรือเขียนสั้นเกินไปจนตีความไม่ได้ไม่ชัดเจน ก็จะพิจารณาในส่วนที่เป็นหลักการ ความคิดรวบยอด จุดประสงค์ และกิจกรรม ประกอบการตีความด้วย

2. การวิเคราะห์เนื้อหาครั้งนี้ถือเอาเกณฑ์การขาดแคลน (the criterion of shortage) มาประกอบการสรุปผลวิจัยโดยจะดูว่าเนื้อหาใดบรรจุสิ่งสำคัญที่บุคคลต้องการมีอะไรบ้าง อะไรที่ขาดไป ควรเพิ่มเติมหรือสนับสนุนอะไร เช่น ในปัจจุบันเรากำลังต้องการให้คนในชาติมีค่านิยมด้านการประหยัดและออม หลักสูตรได้บ่งบอกไว้เพียงพอหรือไม่

3. หน่วยในการวิเคราะห์ ใช้เนื้อหาสำคัญ หรือความคิดรวบยอดของแต่ละบท หน่วย แผนการสอน และหัวข้อเรื่อง ที่ปรากฏในเอกสารหลักสูตร คู่มือครู และแผนการสอน มาวิเคราะห์

4. การวิเคราะห์ครั้งนี้ไม่ได้จำกัดว่า เนื้อหา ข้อความ (item) หนึ่ง ๆ จะต้องมีลักษณะความเป็นพลเมืองดีเพียง 1 ลักษณะเท่านั้น ผู้วิจัยจะถือว่าเนื้อหาเดียวอาจมีได้หลาย ๆ ลักษณะ

การวิเคราะห์ข้อมูล จะใช้สถิติประกอบการวิเคราะห์ดังนี้

1. การแจกแจงความถี่ เพื่อทราบจำนวนของลักษณะความเป็นพลเมืองดี แต่ละลักษณะที่ปรากฏในเนื้อหาหลักสูตร

2. ใช้ค่าร้อยละ เพื่อแสดงความมากน้อยของแต่ละลักษณะ และเปรียบเทียบลักษณะความเป็นพลเมืองดีแต่ละลักษณะกับลักษณะความเป็นพลเมืองดีทั้งหมด

3. ใช้ฐานนิยมเพื่อแสดงให้ทราบว่า ลักษณะความเป็นพลเมืองคือลักษณะใด
มีมากที่สุด

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล จะเสนอในรูปของการบรรยายประกอบ
ตาราง

ลำดับชั้นในการเสนอผลการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดลำดับชั้นของการเสนอผลการวิจัย ด้วยการแบ่ง
ออกเป็น 5 บท ดังนี้

บทที่ 1 กล่าวถึง ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของ
การวิจัย ขอบเขตของการวิจัย ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย คำจำกัดความที่ใช้ในการ
วิจัย วิธีดำเนินการวิจัย และลำดับชั้นในการเสนอผลการวิจัย

บทที่ 2 กล่าวถึง เอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 กล่าวถึง วิธีดำเนินการวิจัย

บทที่ 4 กล่าวถึง การวิเคราะห์ข้อมูล และผลการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 5 กล่าวถึง สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในส่วนสุดท้ายเป็นบรรณานุกรม และภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย